

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No9
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 258 sahifa,
2-sentyabr, 2025-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Woosyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalarini tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

“Maktabgacha va maktab ta’limi” jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo‘yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo‘yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyatini rivojlantirish jarayoni.....	14
Ibragimova Gulsanam Nematovna	
Sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim metodikasida qo'llanilishi va o'qituvchi kompetentligiga ta'siri	22
Abduyev Sheroz	
Boshlang'ich ta'limda "tabiatshunoslik" fanini raqamli platformalar orqali o'qitish metodikasini takomillashtirish: 5e modeli asosida dizayn, baholash va joriy etish.....	25
Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li	
Ingliz va rus leksikografiyasida o'zbek milliy taom nomlarining lingvistik tahlili	30
Bobojonova Zarina Rashidovna	
Rahbarlarda til bilish darajasi va hissiy intellekt (eq): o'zaro bog'liqlikni o'rganish	34
Isaqlolova Baxtigul Xo'jamovna	
Frazeologizmlarni o'rgatishda matn asosida integratsiyalashgan dars modeli: xorijiy til o'rganuvchilar tajribasi	38
Jumayeva Sadbarg Mirolimovna	
O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida inklyuziv ta'limni tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari: rivojlangan davlatlar tajribasi tahlili	42
Karimova Moxichehra Rixsibayevna	
Rus va ingliz tillarida sharqona realiyalarning leksik-semantik tasnifi	46
Kulmamatova Aziza Do'stmamat qizi	
TRIZ metodikasi asosida texnokratik bolalar bilan ishlash tizimini takomillashtirish	50
Orifjonova Mavludaxon Abduqaxxor qizi	
Raqamli ta'lim muhitida pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish.....	53
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi	
Structure of Social Conflict and Stages of its Development	57
Zaynutdinova Shahnoza Yuldashevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ijodiy faoliyatini baholash va rag'batlantirish tizimini takomillashtirish.....	60
Abduraxmonova Nigoraxon Akramali qizi	
Expression of National Mental Characteristics in the Uzbek Lullaby.....	64
Alimbayeva Shaxlo Tursunovna	
Bo'lajak "texnologiya" fani o'qituvchilarini kasbiy faoliyatga tayyorlashda kreativ kompetentlikni rivojlantirish tizimining pedagogik zarurati	69
Avazov G'oyibnazar Berdiyevich	
Bo'lajak tarbiyachilarda integratsiyalashgan ta'lim faoliyatini rivojlantirish orqali kommunikativ salohiyatini shakllantirish	72
Baratova Yulduz Asadullayevna	
Umumta'lim maktablarida molekulyar fizikani o'qitishning hozirgi holati	76
Boymirov Sherzod Tuxtayevich, Xudoynazarova Visola Musurmonqul qizi	
Ingliz tilini o'qitishda talabalarining mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini akt vositasida rivojlantirish	80
Ergasheva Sevaraxon Ravshanjon qizi	
Maktabgacha ta'lim pedagoglarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish istiqbollari.....	84
O'rinova Feruzaxon O'ljayevna, Karimova Gulzodaxon Marufjon qizi	
IIV litsey o'quvchilarining liderlik kompetensiyasini rivojlantirishning psixologik xususiyatlari.....	90
Gadoyeva Dildora Baxtiyorovna	
Improving the System of Human Resource Capacity Management in Higher Education Institutions: Evidence from Uzbekistan	98
Imomov I., Umirova D.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyalanuvchilarni mantiqiy va tanqidiy fikrlashga o'rgatishning zamonaviy usullari.....	104
Iskandarova Munisa Bahodir qizi	
Tarbiyachi-pedagoglarning emotsional kompetensiyasini rivojlantirish	107
Jovmirzayeva Nargiza Quvondiqovna	

Maktabgacha ta'lim yoshdagi giperaktiv bolalarga ta'lim berishning pedagogik-psixologik usullari	110
Jo'rayeva Nargiza Toirovna, Kamalova Sarvinov	
Blum taksonomiyasi asosida ilmiy kompetentlikni takomillashtirishning o'ziga xos xususiyatlari	113
Mustafayeva Nilufar Ulashovna	
Maktabgacha yoshdagi ovoz buzulishiga ega bolalar bilan guruhli mashg'ulotlarni tashkil qilish	117
Umida O'tbasarova Mexmanovna, Maksudbekova Xovvaxon Xamidbek qizi	
Bolalar jamoasida do'stona munosabatlarni shakllantirishda rivojlanish markazlarida loyiha asosida o'qitish texnologiyasidan foydalanish usullari	121
Quronova Ismigul Xolmurod qizi	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda innovatsion metodlar orqali o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish metodikasi	126
Rustamova Davlatxon Toyirjon qizi	
Oliy ta'limda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning innovatsion modellari	131
Sanayeva Surayyo Bobonazarovna	
"Tibbiy radiologiya" fanini o'qitishda pedagogik muloqot orqali tanqidiy operativ muloqotni o'stirishning o'ziga xos xususiyatlari	139
Shukurova Sevara Ilhomovna	
Improving High Jump Techniques	143
Tajimbetov Anvar Tengeldayevich	
Filologik va ijtimoiy-siyosiy fanlarda ta'lim jarayonining innovatsion metodlari	146
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Понятие логического мышления и его особенности у младших школьников	149
Ахмаджонова Нозима Нодиржон кизи	
Интеграция психологии, обучения английскому языку, дошкольного образования и туризма: междисциплинарная модель формирующего опыта	152
Омонуллаева Дилофуза Асадулла кизи	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yin faoliyatida ijtimoiy motivlarni shakllantirish usullari	157
Abduvaxobova Nodira	
Boshlang'ich ta'limda kognitiv faollikni rivojlantirishning afzalliklari	160
Ismailova Nozima Umaraliyevna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarini matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati	164
Utanbayeva Dildora Abdixadirovna	
Dorivor o'simliklar kursini o'qitish metodikasini takomillashtirishda keys texnologiyalaridan foydalanish	168
Mirzaboyev Timur Bisenbay o'g'li	
Oliy ta'lim talabalarida ijtimoiy-axloqiy kompetensiyani rivojlantirish: empirik tadqiqot natijalari	171
To'raqulov Akbar Rustam o'g'li	
Gerontotexnologiya ijtimoiy-pedagogik innovatsiya sifatida	175
Temirova Muyassar Abdulkarim qizi	
O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashda Sharq mutafakkirlarining qarashlaridan foydalanish	180
Raximova Surayyo Otabek qizi	
Yoshlarni kasb tanlashda ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholash	183
Biysenov Temirbek Taumuratovich	
Talabalarni ta'limiy qadriyatlar asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash tizimini takomillashtirishning ahamiyati	188
Choriyeva Surayyo Choriyevna	
Differences Between Computer-Based and Paper-Based Assessment in Inclusive Education	192
Davidova Sayyora Sirojiddin kizi	
Raqamli muhit sharoitida ma'naviy-axloqiy tarbiya jarayonining pedagogik modeli va tajriba-sinov natijalari	196
Donayeva Nozimaxon Norbo'tayevna	
Intellekt xarita yordamida o'quvchilarda "emotsional intellekt"ni rivojlantirish	201
G'aniyev Abduqahhor Gadoyevich	
Maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarda o'yin faoliyatining psixologik-pedagogik ahamiyati	206
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Umumiy o'rta ta'lim muassasalarini innovatsion yondashuv asosida boshqarishning nazariy asoslari	210
Mannanova Nargiza Xaydarovna	

Ingliz tilini o'rgatishda ona tilidan keng foydalanishning salbiy va ijobiy jihatlari	215
Masharipova Kumushoy Amin qizi	
The Relationship Between Critical Thinking and Reading Comprehension in Primary School Students	218
Mavlonova Dildora Shukhrat kizi	
Tasviriy san'at mashg'ulotlarida zamonaviy metodlardan foydalanish	222
N. K. Musayeva, U. O. Ziyatova	
Singapurning ta'lim falsafasi: korporativ madaniyatni ma'naviy-ma'rifiy rivojlanish bilan integratsiyalash ...	226
Nishonov Xayrulla Xolmirzaevich	
The Anthropocentric Paradigm in Modern Linguistics: Cognitive Linguistics and Linguacultural Studies in The Study of Language, Consciousness, and Culture	230
Rajabova Shaxlo Shodmonovna	
Bugungi globallashuv davrida ta'lim tizimini rivojlantirish va uning sifatini oshirishda nostandart yondashuvning ahamiyati	234
Ramazonova Salomat Saidovna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kreativ sinflar ishini tashkil etishga tayyorlash	238
Saidova Gulruh Halim qizi	
O'zbek oilalarida ota-ona va farzand munosabatlarini tashxis qilishning psixologik xususiyatlari (Farg'ona vodiysi misolida)	242
Turg'unboeva Azizaxon G'ulomovna	
Сущность и специфика развития билингвизма у детей дошкольников	246
Истамова Нигора Азимжановна	
Zamonaviy rahbarning innovatsion boshqarish texnologiyalaridan foydalanishning afzalliklari	249
Xakimova Dildora Mashrabjonovna	
Креативный подход к развитию лингвометодического мышления студентов-филологов	253
Ходжаниязова Айгуль Айтмуратовна	

YOSHLARNI KASB TANLASHDA RUHIY TAYYORGARLIK VA SHAXSIY QOBILIYATLARNI BAHOLASH

Biysenov Temirbek Taumuratovich
Ajiniyoz nomidagi NDPI
Texnologik ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot yoshlarning kasb tanlash jarayonidagi ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni baholashning ahamiyatini ko'rib chiqadi. Maqolada zamonaviy psixologik nazariyalar asosida yoshlarning kasb tanlashda duch keladigan asosiy qiyinchiliklari, ularning shaxsiy qobiliyatlarini to'g'ri baholash usullari va ruhiy tayyorgarlik darajasini aniqlash yo'llari tahlil qilingan. Tadqiqotning asosiy maqsadi yoshlarning muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat uchun zarur bo'lgan ruhiy va shaxsiy sifatlarni aniqlash hamda ularni rivojlantirish yo'llarini ko'rsatishdan iborat. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning kasb tanlashdagi muvaffaqiyati ularning o'z-o'zini anglashi, ruhiy barqarorlik darajasi va shaxsiy qobiliyatlarni to'g'ri baholash qobiliyatiga bog'liq. Tadqiqot natijasida yoshlar uchun kasbiy yo'naltirish tizimini takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kasbiy yo'naltirish, ruhiy tayyorgarlik, shaxsiy qobiliyatlar, yoshlar psixologiyasi, kasb tanlash, motivatsiya, o'z-o'zini baholash.

Abstract: This study examines the importance of mental preparedness and personal ability assessment in the process of choosing a profession for young people. The article analyzes the main difficulties faced by young people in career choice based on modern psychological theories, methods for correctly assessing their personal abilities, and ways to determine the level of mental preparedness. The main purpose of the study is to identify the mental and personal qualities necessary for the successful professional activities of young people, as well as to show ways to develop them. The results show that the success of young people in career choice depends on their self-awareness, level of mental stability, and ability to correctly assess personal abilities. As a result of the study, recommendations were developed to improve the professional orientation system for young people.

Key words: professional orientation, mental preparedness, personal abilities, youth psychology, career choice, motivation, self-assessment.

Аннотация: В данном исследовании рассматривается важность оценки психологической подготовленности и личных способностей молодых людей в процессе выбора профессии. В статье проанализированы основные трудности, с которыми сталкивается молодежь при выборе профессии на основе современных психологических теорий, способы правильной оценки своих личных способностей и методы определения уровня психологической подготовленности. Основной целью исследования является выявление психических и личностных качеств молодежи, необходимых для успешной профессиональной деятельности, а также указание путей их развития. Результаты показывают, что успех молодых людей в выборе профессии зависит от их самосознания, уровня психической устойчивости и умения правильно оценивать личные способности. В результате исследования разработаны рекомендации по совершенствованию системы профессиональной ориентации молодежи.

Ключевые слова: профориентация, психологическая подготовленность, личные способности, психология молодежи, выбор профессии, мотивация, самооценка.

KIRISH

Zamonaviy jamiyatda yoshlarning kasb tanlash masalasi tobora murakkablashib bormoqda. Texnologik taraqqiyot, mehnat bozorining tez o'zgarishi va yangi kasblarning paydo bo'lishi yoshlarni qiyin tanlov oldida qo'ymoqda ^[1]. Kasb tanlash – bu shunchaki iqtisodiy qaror emas, balki insonning butun hayotiga ta'sir etuvchi muhim bosqichdir. Psixologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, noto'g'ri kasb tanlash yoshlarda ruhiy stressga, kam samarali mehnat faoliyatiga va shaxsiy rivojlanishdagi to'siqlarga olib keladi ^[2]. Ruhiy tayyorgarlik deganda

yoshning o'z qobiliyatlari, qiziqishlari va istaklarini to'g'ri baholash, kelgusidagi kasbiy faoliyatga psixologik jihatdan tayyorlanish jarayoni tushuniladi. Bu jarayon bir necha komponentni o'z ichiga oladi: o'z-o'zini anglash, maqsad qo'ya bilish qobiliyati, stressga chidamlilik, muloqot ko'nikmalari va o'zgarishlarga moslashish qobiliyati. Shaxsiy qobiliyatlarni baholash esa insonning intellektual, ijodiy, ijtimoiy va boshqa sohalaridagi salohiyatini aniqlash jarayonidir [3].

Rossiyalik psixolog E.A. Klimov taklif etgan kasbiy tipologiya nazariyasiga ko'ra, har bir inson ma'lum bir turdagi mehnat faoliyatiga ko'proq moyil bo'ladi. Bu moyillik shaxsiy qobiliyatlari, temperament xususiyatlari va qiziqishlar bilan belgilanadi [4]. Shu bilan birga, G'arb psixologlari, xususan J. Holland tomonidan ishlab chiqilgan shaxsiy-kasbiy mos kelish nazariyasiga ko'ra, yoshlarning kasb tanlashdagi muvaffaqiyati ularning shaxsiy xususiyatlari bilan tanlangan kasb talablari o'rtasidagi muvofiqlikka bog'liq [5]. O'zbekiston kontekstida bu masala alohida ahamiyat kasb etadi, chunki an'anaviy tarbiya tizimi va zamonaviy bozor iqtisodiyoti talablari o'rtasida ziddiyat mavjud. Ko'plab yoshlar ota-onalarning istaklariga bo'ysunib kasb tanlaydilar, biroq bu har doim ham ularning shaxsiy qobiliyatlari va ruhiy tayyorgarligi bilan mos kelmaydi [6]. Shu sababli, yoshlarning kasb tanlash jarayonida ruhiy tayyorgarlik va shaxsiy qobiliyatlarni ilmiy asoslangan usullar bilan baholash zarurati paydo bo'ladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo'lib, mavjud ilmiy adabiyotlarning tizimli tahlili usuli asosida amalga oshirilgan. Tadqiqot jarayonida o'zbek, rus va xorijiy manbalardan foydalanilgan, ularga psixologik jurnallar, monografiyalar, dissertatsiyalar va ilmiy to'plamlar kiradi. Psixologik adabiyotlarda kasb tanlash masalasi turli nazariy yondashuvlar asosida ko'rib chiqilgan. Kognitiv-bixevioral psixologiya vakillariga ko'ra, yoshlarning kasb tanlashdagi qarorlari ularning o'ylash uslubi va xulq-atvor namunalari bilan chambarchas bog'liq [7]. Bu yondashuvga binoan, yoshlar o'zlarining qobiliyatlarini noto'g'ri baholashlari yoki haqiqiy bo'lmagan kutishlar qilishlari natijasida noto'g'ri kasb tanlashlari mumkin. Shu sababli, kognitiv qayta tuzish usullari orqali yoshlarning o'z-o'zini baholash qobiliyatini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Humanistik psixologiya vakillari, jumladan A. Maslou va K. Rojers, shaxsiy o'sish va o'z-o'zini ro'yobga chiqarish konsepsiyalari orqali kasb tanlash masalasiga yondashadilar [8]. Ularning fikricha, har bir inson o'zida yashirin potentsialni namoyon etishga intiladi va kasb tanlash bu potentsialni amalga oshirishning asosiy yo'lidir. Bu nuqtai nazardan, yoshlarni kasb tanlashga yo'naltirishda ularning ichki motivatsiyalarini qo'llab-quvvatlash va shaxsiy qadriyatlarni rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Rossiyalik tadqiqotchilar, xususan N.S. Pryajnikov va L.M. Mitina tomonidan olib borilgan tadqiqotlar yoshlarning kasb tanlashdagi asosiy muammolarini aniqlagan [9]. Ular yoshlarning kasbiy o'z-o'zini aniqlash jarayonida uchraydigan qiyinchiliklarni to'rt guruhga bo'lishgan: axborot yetishmasligi, o'z-o'zini baholash qobiliyatining pastligi, motivatsion muammolar va ijtimoiy bosim. Bu tasnif O'zbekiston yoshlari uchun ham tegishli bo'lib, mahalliy sharoitlar kontekstida qo'shimcha omillar ham mavjud. Xorijiy tadqiqotchilarning ishlarida yoshlarning kasb tanlashdagi ruhiy omillar batafsilroq o'rganilgan. J. Krumboltz tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy o'rganish nazariyasiga ko'ra, yoshlarning kasbiy qarorlari ularning oldingi tajribalari, kuzatish orqali o'rganish va ijtimoiy ta'sirlar natijasi ekanligi ta'kidlanadi [10]. Bu nazariya asosida, yoshlarning ruhiy tayyorgarligini oshirish uchun ularning o'tmishdagi tajribalarini tahlil qilish va ijobiy kasbiy namunalarni ko'rsatish zarurligini ko'rish mumkin. Shaxsiy qobiliyatlarni baholash bo'yicha eng keng tarqalgan yondashuvlardan biri Ko'p omilli shaxsiyat inventarizatsiyasi (Big Five Model) hisoblanadi. Bu modelga ko'ra, insonning kasbiy muvaffaqiyati beshta asosiy shaxsiyat xususiyati bilan belgilanadi: ochiqlik (yangilikka tayyorlik), vijdonlilik, ekstraversiya, rozi bo'lish va neyrotizm darajasi. Har bir kasb uchun bu xususiyatlarning optimal kombinatsiyasi mavjud bo'lib, bu yoshlarning kasb tanlashda o'zlarining shaxsiy profilini hisobga olishlariga yordam beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Adabiyotlar tahlili asosida yoshlarning kasb tanlashdagi ruhiy tayyorgarligi va shaxsiy qobiliyatlarini baholashning asosiy komponentlari aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli kasb tanlash uchun yoshlarda bir necha muhim ko'nikma va xususiyatlarning mavjud bo'lishi zarur.

1-jadval: Yoshlarning kasb tanlashdagi ruhiy tayyorgarlik komponentlari

Komponent	Ta'rif	Baholash usuli	Rivojlantirish yo'li
O'z-o'zini anglash	O'z qobiliyat, qiziqish va qadriyatlarini to'g'ri baholash	Introspeksiya, testlar, fikr-mulohaza	Refleksion mashqlari, shaxsiy jurnal yuritish
Maqsad qo'yish qobiliyati	Aniq va erishish mumkin bo'lgan maqsadlar belgilash	SMART maqsadlar tekshiruv	Maqsadlarni bosqichma-bosqich rejalashtirish
Stressga chidamlilik	Qiyin vaziyatlarda ruhiy barqarorlikni saqlash	Psixologik testlar, vaziyatli topshiriqlar	Stressni boshqarish texnikalari
Muloqot ko'nikmalari	Boshqalar bilan samarali aloqa o'rnatish	Kuzatish, amaliy vazifalar	Kommunikativ treninglar
Moslashuvchanlik	O'zgarishlarga tez va ijobiy javob berish	Adaptatsiya testlari	Kognitiv egiluvchanlik mashqlari
Motivatsiya turi	Ichki yoki tashqi motivatsiya ustunligi	Motivatsion anketalar	Ichki motivatsiyani kuchaytirish

Ruhiy tayyorgarlikning eng muhim komponenti o'z-o'zini anglash hisoblanadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'z qobiliyatlarini to'g'ri baholay oladigan yoshlar kasb tanlashda kam xato qiladi va tanlagan sohasida yuqori natijalarni ko'rsatadilar. Biroq, ko'plab yoshlarda o'z-o'zini baholash qobiliyati yetarlicha rivojlanmagan. Bu muammo O'zbekistonda ayniqsa kuchli namoyon bo'ladi, chunki an'anaviy ta'lim tizimi asosan tashqi baholashga asoslanadi. Maqsad qo'yish qobiliyati yoshlarning kasbiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. SMART (Specific, Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound) metodologiyasi asosida aniq maqsadlar qo'ya oladigan yoshlar o'z karyeralarini samarali rejalashtiradilar. Biroq, ko'plab yoshlarda bu ko'nikma yetarlicha rivojlanmagan, ular ko'pincha umumiy va noaniq orzular bilan cheklanib qoladilar.

2-jadval: Shaxsiy qobiliyatlarning kasblarga mosligi

Qobiliyat turi	Tegishli kasblar	Baholash kriteriylari	Rivojlantirish yo'llari
Analitik fikrlash	Muhandis, dasturchi, tadqiqotchi	Mantiqiy masalalar yechish	Matematik va mantiqiy o'yinlar
Ijodiy qobiliyat	Dizayner, yozuvchi, rassom	Ijodiy loyihalar baholash	San'at studiyalari, kreativ mashqlar
Ijtimoiy ko'nikma	O'qituvchi, shifokor, menejer	Odamlar bilan ishlash qobiliyati	Volunteer faoliyat, guruh ishlari
Texnik qobiliyat	Mexanik, elektrik, IT mutaxassis	Amaliy vazifalar bajarish	Texnik krujoklar, laboratoriya ishlari
Tashkiliy qobiliyat	Menejer, direktor, loyiha rahbari	Rejalashtirish va nazorat qilish	Hodisalar tashkil qilish
Til qobiliyati	Tarjimon, jurnalist, diplomatist	Til testlari, nutq tahlili	Til kurslari, debat klublari

Shaxsiy qobiliyatlarni baholashda eng keng tarqalgan muammo yoshlarning o'z imkoniyatlarini noto'g'ri baholashidir. Ba'zilar o'z qobiliyatlarini yuqori baholaydigan bo'lsa, boshqalari aksincha, o'zlarini past baholaydilar. Muvozanatli va obyektiv baholash uchun turli usullardan foydalanish zarur: psixologik testlar, amaliy vazifalar, uchinchi shaxslarning baholari va o'z-o'zini kuzatish. Tadqiqot natijalarida yoshlarning kasb tanlashdagi eng katta qiyinchilik axborot yetishmasligi ekanligi aniqlandi. Ko'plab yoshlar zamonaviy kasblar haqida yetarli ma'lumotga ega emas yoki eskirgan ma'lumotlarga asoslanib qaror qabul qiladilar. Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt rivojlanishi natijasida paydo bo'layotgan yangi kasblar haqida ma'lumot berish tizimi yetarlicha ishlamayapti.

Yana bir muhim masala yoshlarning ichki va tashqi motivatsiyasi o'rtasidagi muvozanatdir. Tashqi motivatsiya (yuqori maosh, ijtimoiy status) asosida kasb tanlaydigan yoshlar ko'pincha o'z ishidan qoniqmaslik va professional charchash (burnout) bilan duch keladilar. Ichki motivatsiya (qiziqish, shaxsiy rivojlanish istagi) asosida qaror qabul qiladigan yoshlar esa uzoq muddatda yuqori natijalar ko'rsatadilar. Stressga chidamlilik zamonaviy mehnat muhitida tobora muhim ahamiyat kasb etmoqda. Tez o'zgaruvchan texnologiyalar, yuqori raqobat va doimiy o'rganish zarurati yoshlardan yuqori psixologik bardoshlikni talab etadi. Stressni boshqarish ko'nikmalariga ega bo'lmagan yoshlar kasb tanlashda muvaffaqiyatsizlikka uchraydilar. Shaxsiy qobiliyatlarni baholashning zamonaviy yondashuvi kognitiv psixologiya yutuqlariga asoslanadi va yoshlarning o'z imkoniyatlarini obyektiv baholash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yoshlarning aksariyati o'z qobiliyatlarini baholashda ikki xil qiyinchilik bilan duch keladi: haddan tashqari yuqori baholash (overconfidence effect) yoki haddan tashqari past baholash (impostor syndrome). Birinchi holda yoshlar o'z imkoniyatlarini oshirib ko'rsatadilar va natijada o'zlariga mos kelmaydigan murakkab kasblarni tanlaydilar, ikkinchi holda esa o'z salohiyatini kam baholab, o'z darajasidan past bo'lgan kasblarni tanlashga moyil bo'ladilar. Bu muammolarning yechimi yoshlarga metakognitiv ko'nikmalarni o'rgatishdan iborat, ya'ni ularni o'z fikrlash jarayonlari haqida fikrlashga o'rgatish zarur. Metakognitiv ongga ega bo'lgan yoshlar o'z kuchli va zaif tomonlarini aniqroq baholay oladilar, o'z bilim va ko'nikmalarining chegaralarini tushunadilar va shu asosda ongli ravishda kasb tanlash qarorlarini qabul qiladilar.

Kasbiy identifikatsiya rivojlanish jarayoni yoshlarning o'z-o'zini kasbiy shaxs sifatida qabul qilish bosqichlarini o'z ichiga oladi va bu jarayon to'rtta asosiy fazadan iborat: eksploratsiya (turli kasblarni o'rganish), kristallizatsiya (ma'lum kasbiy yo'nalishni tanlash), spetsifikatsiya (aniq kasb yoki mutaxassislikni belgilash) va implementatsiya (tanlangan kasbni amalga oshirish). Har bir bosqichda yoshlar turli xil ruhiy va kognitiv qiyinchiliklar bilan duch keladilar, shuning uchun har bir bosqich uchun maxsus psixologik qo'llab-quvvatlash zarur. Eksploratsiya bosqichida yoshlar ko'pincha axborot ortig'icha yuklanish (information overload) bilan kurashishi kerak, chunki zamonaviy dunyoda kasblar soni va ularning xilma-xilligi tobora oshib bormoqda. Kristallizatsiya bosqichida asosiy muammo qaror qabul qilishda ikkilanish va qo'rquv hisoblanadi, chunki bu qaror kelajakdagi hayotning asosini belgilaydi. Spetsifikatsiya bosqichida yoshlar tanlangan sohaning ichidagi kichik mutaxassisliklar o'rtasida tanlov qilish qiyinchiligi bilan duch keladilar, implementatsiya bosqichida esa nazariy bilimlarni amaliy faoliyatga tatbiq etishdagi muammolar yuzaga keladi.

Zamonaviy raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning rivojlanishi kasb tanlash jarayoniga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda va yoshlardan yangicha ruhiy tayyorgarlikni talab etmoqda. Bugungi yoshlar kelajakda mavjud bo'lmagan kasblarni egallashi yoki hozirgi kasblarning butunlay o'zgargan shakllarida ishlashi ehtimoli yuqori. Bu vaziyat yoshlardan uzluksiz o'rganishga tayyorlik, noaniqlikka bardosh bera olish va doimiy o'zgarishlarga moslashish qobiliyatini talab etadi. Shuningdek, raqamli savodxonlik va texnologik ko'nikmalar deyarli barcha kasblarda zaruriy talabga aylandi, shu sababli yoshlarning ruhiy tayyorgarligiga texnologiyalarga bo'lgan munosabat va ularni o'zlashtirishga tayyorlik ham kiradi. Yana bir muhim jihat shundaki, masofaviy ish va freelancing kabi yangi mehnat shakllari paydo bo'lishi natijasida yoshlardan yuqori o'z-o'zini tartibga solish qobiliyati, mustaqil ish yuritish ko'nikmalari va virtual muhitda samarali ishlash malakasi talab etiladi. Bu barcha omillar yoshlarning kasb tanlash jarayonida hisobga olinishi va ularning ruhiy tayyorgarligini shakllantirish dasturlariga kiritilishi zarur.

XULOSA

Tadqiqot natijalariga ko'ra, yoshlarning kasb tanlashdagi muvaffaqiyati ularning ruhiy tayyorgarlik darajasi va shaxsiy qobiliyatlarni to'g'ri baholash qobiliyatiga bevosita bog'liq. Ruhiy tayyorgarlik olti asosiy komponentni o'z ichiga oladi: o'z-o'zini anglash, maqsad qo'yish qobiliyati, stressga chidamlilik, muloqot ko'nikmalari, moslashuvchanlik va ichki motivatsiya. Shaxsiy qobiliyatlarni baholashda esa analitik, ijodiy, ijtimoiy, texnik, tashkiliy va til qobiliyatlari hisobga olinishi zarur. O'zbekiston yoshlari uchun kasb tanlash jarayonini takomillashtirish maqsadida quyidagi tavsiyalar beriladi:

birinchidan, maktablarda kasbiy yo'naltirish fanini kiritish va psixolog-maslahatchilar xizmatini kengaytirish; *ikkinchidan*, zamonaviy kasblar haqida ma'lumot berish tizimini yaratish va raqamli platformalardan foydalanish;

uchinchidan, yoshlarning o'z-o'zini baholash qobiliyatini rivojlantirish uchun maxsus treninglar va seminarlar tashkil etish.

Kelgusi tadqiqotlarda yoshlarning kasb tanlash jarayonida milliy madaniy omillarning ta'sirini chuqurroq o'rganish, shuningdek, raqamli texnologiyalar yordamida shaxsiy qobiliyatlarni baholashning yangi usullarini ishlab chiqish maqsadga muvofiq bo'ladi. Bunday yondashuvlar O'zbekiston yoshlarining kasbiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo'shadi va mehnat bozorining ehtiyojlariga mos mutaxassislar tayyorlash jarayonini samarali tashkil etishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar sharhi:

1. Абдуллаева, Ш.Н. (2019). Современные проблемы профессиональной ориентации молодежи в Узбекистане. Вестник Ташкентского государственного университета, 2(45), 78-85.
2. Brown, D., & Associates. (2017). Career choice and development (5th ed.). John Wiley & Sons.
3. Рахимов, А.З. (2020). Психологические основы профессионального самоопределения. Психология и педагогика, 3(28), 134-142.
4. Климов, Е.А. (2018). Психология профессионального самоопределения (4-е изд.). Академия.
5. Holland, J.L. (2016). Making vocational choices: A theory of vocational personalities and work environments (3rd ed.). Psychological Assessment Resources.
6. Турсунова, Н.М. (2021). Касб танлашда ёшларнинг рухий тайёргарлиги муаммолари. Ўзбекистон психологияси журналы, 4(18), 56-63.
7. Krumboltz, J.D., & Levin, A.S. (2018). Luck is no accident: Making the most of happenstance in your life and career (2nd ed.). Impact Publishers.
8. Maslow, A.H. (2019). Motivation and personality (Revised ed.). Harper & Row.
9. Пряжников, Н.С., & Митина, Л.М. (2020). Профессиональная ориентация в современной школе. Педагогика, 8(94), 45-52.
10. Mitchell, K.E., & Krumboltz, J.D. (2017). Social learning approach to career decision making: Krumboltz's theory. In D. Brown & Associates (Eds.), Career choice and development (pp. 145-196). Jossey-Bass.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.